

Korkein oikeus

Etusivu » Ennakkopäätökset » 2020 » KKO:2020:25

KKO:2020:25

Rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen
Eurooppalainen pidätysmääräys

Diaarinumero(t):

R2020/117

Taltionumero:

362

Antopäivä:

17.3.2020

ECLI-tunniste:

ECLI:FI:KKO:2020:25

Syyttäjä oli eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella pyytänyt, että Romanian kansalainen A luovutetaan Romaniaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Romanian viranomaisten toimittaman selvityksen mukaan A todennäköisesti suorittaisi merkittävän osan rangaistuksestaan vankilassa, jossa vangeille selleissä taattu henkilökohtainen tila oli vähemmän kuin kolme neliometriä.

Korkein oikeus katsoi, että Romaniasta saadun selvityksen mukaiset vankeusolosuhteet loivat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella vahvan oletettaman ihmisoikeusloukkauksesta. Olettama ei kumoutunut pelkästään sillä perusteella, että selvityksen mukaan sellien ovet ovat päivisin auki. A:n luovuttamisesta kieltäydyttiin EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla.

EU-luovuttamisL 5 § 1 mom 6 kohta

Euroopan unionin perusoikeuskirja 4 artikla

IhmisoikeusSop 3 art

Asian käsittely Helsingin käräjäoikeudessa

Luovuttamispyyntö

Syyttäjä pyysi, että Romanian kansalainen A luovutetaan Romaniaan vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ilmenevässä asiassa. A oli Romaniassa tuomittu 4 vuoden vankeusrangaistukseen, joka oli kokonaan suorittamatta.

A:n lausuma

A vaati, että luovuttamispyyntö hylätään. Asiassa oli vaara, että A joutuisi Romanian vankilaolosuhteiden johdosta epäinhimillisen ja ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kohteeksi. Vankiloissa vankien henkilökohtaiseen käyttöön varattu sellitila oli liian pieni eikä vastannut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asetettuja vaatimuksia. Vankilaolosuhteissa oli myös muita puutteita.

Käräjäoikeuden päätös 12.2.2020 nro 389

Käräjäoikeus totesi asiassa tulevan arvioitavaksi se, oliko asiassa perusteltu syy epäillä uhkaa ihmisarvoa loukkaavasta kohtelusta Romaniassa niissä vankiloissa, joihin A tultaisiin sijoittamaan. Syyttäjän Romanian viranomaisilta hankkiman selvityksen mukaan A sijoitettaisiin ensin 21 päivän ajaksi rangaistuslaitokseen, jossa hänelle taattaisiin kolmen neliömetrin minimivaatimuksen täyttävä huone. Mainitun ajanjakson jälkeen A tulisi selvityksen mukaan todennäköisesti sijoitettavaksi ensin Galatin vankilaan ja sitten Brailan vankilaan. Brailan vankilassa vankien henkilökohtainen sellitila jäi alle kolmeen neliömetriin, minkä käräjäoikeus totesi synnyttävän Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan vahvan oletettaman Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan loukkauksesta. Vaikka selvityksen mukaan sellien ovet kyseisessä vankilassa olivat kiinni lähtökohtaisesti vain öisin, ei säilyttämisen näin pienissä tiloissa voitu katsoa olevan vähäistä, satunnaista ja tilapäistä. Näin ollen vankilaolosuhteet eivät vastanneet niille asetettuja vähimmäisvaatimuksia.

Käräjäoikeus katsoi, että luovuttaminen Romaniaan ja todennäköinen sijoittaminen vankilaan, joka ei täytä ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asetettua vaatimustasoa, johti A:n kohdalla vaaraan ihmisarvoa loukkaavasta kohtelusta. Sen vuoksi luovuttamisesta tuli kieltäytyä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla.

Käräjäoikeus kieltäytyi A:n luovuttamisesta.

Asian on ratkaissut käräjätuomari Essi Konttinen-Di Nardo.

Muutoksenhaku Korkeimmassa oikeudessa

Syyttäjälle myönnettiin valituslupa.

Syyttäjä vaati, että käräjäoikeuden päätös kumotaan ja luovuttamispyyntö hyväksytään.

A vaati, että valitus hylätään.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Perustelut

Asian tausta ja kysymyksenasettelu

1. Syyttäjä on vaatinut Romanian kansalaisen A:n luovuttamista Romaniaan neljän vuoden pituisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten. A on vastustanut luovuttamista. Käräjäoikeus on katsonut, että luovuttamisesta on kieltäydyttävä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (EU-luovuttamislaki) 5 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteella, koska A Romaniassa todennäköisesti sijoitettaisiin vankilaan, joka ei vankien käytettävissä olevan henkilökohtaisen tilan osalta täytä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asetettuja vähimmäisvaatimuksia. Käräjäoikeus on hylännyt luovuttamispyynnön.

2. Korkeimmassa oikeudessa on syyttäjän valituksen perusteella kysymys siitä, onko A:n luovuttamiseen Romaniaan suostuttava vai onko luovuttamisesta kieltäydyttävä EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla. Tämän ratkaisemiseksi on arvioitava, uhkaisiko A:ta Romaniassa ihmisarvoa loukkaava kohtelu vankeusolosuhteiden puutteellisuuden takia.

Ihmisarvoa loukkaavaan kohteluun liittyvä kieltäytymisperuste

3. EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan luovuttamisesta tulee kieltäytyä, jos on perusteltua syytä epäillä, että luovutettavaksi pyydetty uhkaisi kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai että hän joutuisi alkuperänsä, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisensa, uskontonsa, vakaumuksensa tai poliittisen mielipiteensä vuoksi henkeään tai vapauttaan uhkaavan tai muun vainon kohteeksi, taikka voidaan perustellusti olettaa, että hän joutuu ihmisoikeuksien tai perustuslaissa turvatun oikeusturvan, sananvapauden tai yhdistymisvapauden loukkauksen kohteeksi.

4. EU-luovuttamislaille on pantu täytäntöön eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä tehty puitepätös 2002/584/YOS. Lain esitöiden (HE 88/2003 vp s. 22) mukaan 5 §:n 1 momentin 6 kohdan säännös ei perustu nimenomaisesti puitepäätöksen kieltäytymisperusteita koskeviin 3 ja 4 artikloihin, mutta se voidaan johtaa puitepäätöksen muista säännöksistä sekä Suomen ihmisoikeusvelvoitteista. Lain esitöissä on viitattu erityisesti puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohtaan, jonka mukaan puitepätös ei vaikuta velvoitteeseen kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa taattuja perusoikeuksia ja keskeisiä oikeusperiaatteita.

5. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan mukaan, sellaisena kuin se oli voimassa puitepääöstä tehtäessä, unioni perustuu jäsenvaltioille yhteisiin vapauden, kansanvallan, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin. Lisäksi artiklassa todettiin, että unioni pitää arvossa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina perusoikeuksia, sellaisina kuin ne taataan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisessä valtiosääntöperinteessä. Euroopan unionin perusoikeuskirja on tullut oikeudellisesti sitovaksi vasta puitepääöksen antamisen jälkeen, ja nykyään Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa viitataan perusoikeuskirjaan.
6. Ihmisarvoa loukkaavan kohtelun vaaraan perustuvasta luovuttamisen esteestä säädetään myös perustuslain 9 §:n 4 momentissa. Sen mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla estää myös henkilön karkottamisen tai luovuttamisen maahan, jossa häneen kohdistuu artiklassa kielletyn kohtelun riski (esim. Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 7.7.1989, kohta 91). Euroopan unionin perusoikeuskirjan 4 artiklassa on samansisältöinen määräys kuin ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa.
7. Unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään todennut, että puitepääöksellä ei sen 1 artiklan 3 kohdan mukaan vaikuteta velvoitteeseen kunnioittaa muun muassa perusoikeuskirjassa taattuja perusoikeuksia. Tämän vuoksi täytäntöönpanosta vastaavalla oikeusviranomaisella on tietysin edellytyksin velvollisuus päättää puitepääöksen mukainen luovuttamismenettely, jos luovuttaminen saattaa johtaa siihen, että luovutettava henkilö joutuu perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitetun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi (ks. suuren jaoston tuomio 15.10.2019, Dorobantu, C-128/18, EU:C:2019:857, 50 kohta ja siinä viitattu oikeuskäytäntö). Korkein oikeus katsoo, että EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaa on perusteltua tulkita mahdollisimman pitkälle yhtenevästi sen tulkinnan kanssa, jonka unionin tuomioistuin on antanut puitepääöksen 1 artiklan 3 kohdalle ja perusoikeuskirjan 4 artiklalle sekä niihin liittyville ihmisoikeusvelvoitteille.
8. Unionin tuomioistuin on ratkaisuisaan katsonut, että pelkkä puutteita osoittavien seikkojen olemassaolo pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion vankeusolosuhteissa ei välttämättä merkitse sitä, että luovutettavaksi pyydetty henkilö altistuisi konkreettisesti tapauksessa epäinhimilliselle tai halventavalle kohtelulle, jos hänet luovutetaan tämän jäsenvaltion viranomaisille. Tällaisessa tilanteessa luovuttamista harkittaessa on konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti arvioitava, onko olemassa painavia perusteita uskoa, että luovutettavaksi pyydetty henkilö altistuisi todelliselle vaaralle joutua perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitetun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi kyseisen jäsenvaltion vankeusolosuhteiden vuoksi. Arvioinnin tulee perustua objektiivisiin, luotettaviin, tarkkoihin ja asianmukaisesti päivitettyihin tietoihin vankeusolosuhteista (tuomio Dorobantu, 54 ja 55 kohdat ja niissä viitattu oikeuskäytäntö).
9. Unionin tuomioistuin on lisäksi todennut, että siltä osin kuin perusoikeuskirjan 4 artiklaan sisältyvä oikeus vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa taattua oikeutta, sen merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin ihmisoikeussopimuksessa (tuomio Dorobantu, 58 kohta).
10. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on suuren jaoston tuomiossaan 20.10.2016 asiassa Muršić v. Kroatia vahvistanut perusteet sen arvioimiseksi, loukkaavatko vankeusolosuhteet ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaisia oikeuksia. Tuomion mukaan (kohdat 99 ja 136–138) valtio on velvollinen huolehtimaan siitä, että vankeja kohdellaan ihmisarvon edellyttämällä tavalla, heidän hyvinvointinsa ja terveytensä on turvattu eikä rangaistuksen täytäntöönpanossa ylitetä vapaudenmenetykseen välttämättä liittyvää haittaa. Se, että vangin käytössä yhteisellissä olevan henkilökohtaisen tilan pinta-ala jää alle kolmen neliömetrin, synnyttää lähtökohtaisesti vahvan olettaman 3 artiklan loukkauksesta. Tämän olettaman valtio voi tavallisesti kumota ensinnäkin vain, jos henkilökohtaisen tilan kolmen neliömetrin vähimmäispinta-alaa rajoitetaan lyhyinä, satunnaisina ja vähämerkityksisinä jaksoina, toiseksi vain, jos niihin liittyy riittävä mahdollisuus liikkua vapaasti sellin ulkopuolella ja sellin ulkopuolella järjestettävää asianmukaista toimintaa, ja kolmanneksi vain, jos vankila tarjoaa yleisesti ottaen kunnolliset vankeusolosuhteet eikä kyseinen henkilö altistu muille tekijöille, jotka voidaan katsoa huonojen vankeusolosuhteiden osalta raskauttaviksi asianhaaroiksi. Perusteet ovat kumulatiivisia, eli niiden on kaikkien täytyttävä, jotta oletama voidaan kumota.
11. Ihmisoikeustuomioistuin on mainitussa tuomiossaan katsonut, että 27 päivän ajanjakso sellissä, jossa valittajalla oli käytössä vähemmän kuin kolme neliometriä henkilökohtaista tilaa, ei voitu pitää lyhyenä, satunnaisena ja vähämerkityksisenä (tuomion kohdat 151–153).
12. Unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään arvioinut vankeusolosuhteiden vähimmäisvaatimuksia vangin henkilökohtaisessa käytössä olevan tilan osalta ihmisoikeustuomioistuimen Muršić-tuomiossa vahvistamien perusteiden mukaisesti (tuomio 25.7.2018, Generalstaatsanwaltschaft, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, 91–93 kohdat ja tuomio Dorobantu, 71–77 kohdat).

13. Unionin tuomioistuin on ratkaisukäytännössään katsonut, että vaikka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut muutaman päivän mittaista vangittuna pitämistä voitavan pitää lyhyenä jaksona silloin, kun vangin henkilökohtaisessa käytössä olevan tilan pinta-ala on alle kolme neliometriä, lyhyenä ei voida pitää noin 20 päivän mittaista jaksoa, jonka osalta ei ole lisäksi mitenkään suljettu pois sitä, että sitä saatetaan jatkaa, mikäli ilmenee muuten täysin yksilöimättömiä esteitä (tuomio Generalstaatsanwaltschaft, kohta 99).

Korkeimman oikeuden arviointi

14. Syyttäjän toimittaman Romanian vankeinhoitoviranomaisten antaman selvityksen mukaan A sijoitettaisiin Romaniassa ensin 21 päivän ajaksi Rahova Bucurest -nimiseen rangaistuslaitokseen. Tämän ensimmäisen vaiheen päätyttyä hänet siirrettäisiin todennäköisesti ensin Galatin vankilaan. Kun rangaistuksesta on suoritettu yksi viidesosa, tehdään vangin uudelleen sijoittamista koskeva arviointi. Selvityksen mukaan vankien sijoituspaikka kussakin vankilassa arvioidaan henkilökohtaisten olosuhteiden, jäljellä olevan rangaistusajan pituuden ja vangin vankeusaikaisen käytöksen perusteella. Tuomion ensimmäisen viidenneksen suorittamisen jälkeen A todennäköisesti sijoitettaisiin Brailan vankilaan niin sanottuun puoliavoimeen järjestelmään. A:lle tuomitun vankeusrangaistuksen pituuden perusteella on todennäköistä, että hänet sijoitettaisiin Brailan vankilaan suorittamaan merkittävän osan luovuttamispyynnössä tarkoitetusta neljän vuoden vankeusrangaistuksesta.

15. Galatin vankila edustaa selvityksen mukaan niin sanottua suljettua järjestelmää ("closed regime"), Brailan vankila puolestaan niin sanottua puoliavointia ja avointa järjestelmää ("semi-open regime" ja open regime"). Vankien käytettävissä oleva, sängyn sekä siihen liittyvät huonekalut sisältävä henkilökohtainen tila vankiselissä on selvityksen mukaan vähintään kolme neliometriä Rahova Bucurest -rangaistuslaitoksessa, suljetussa järjestelmässä ja avoimessa järjestelmässä. Henkilökohtainen tila puoliavoimessa järjestelmässä on vähintään kaksi neliometriä.

16. Korkein oikeus katsoo, että Romanian vankeinhoitoviranomaisten selvitystä niistä vankiloista, joihin A luovutuspäätöksen jälkeen todennäköisesti sijoitettaisiin, sekä näiden vankiloiden olosuhteista voidaan pitää riittävänä. Selvityksen perusteella on siten mahdollista arvioida riittävän konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti, onko A vaarassa joutua ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kohteeksi vankeusolosuhteiden puutteellisuuden vuoksi.

17. Korkein oikeus toteaa, että selvityksen mukainen kolme neliometriä alittava henkilökohtainen tila niin sanotussa puoliavoimessa järjestelmässä eli A:n kohdalla Brailan vankilassa synnyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella vahvan oletettaman ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan loukkauksesta ja vastaavasti oletettaman Euroopan unionin perusoikeuskirjan 4 artiklan loukkauksesta (tuomio Muršić v. Kroatia, kohta 137 ja tuomio Dorobantu, 71–77 kohdat).

18. Asiassa on siten arvioitava, onko oletettava loukkauksesta tässä asiassa kumottu sillä perusteella, että säilyttäminen näin pienissä tiloissa on lyhyttä, satunnaista ja vähämerkityksistä ja että vangille on samalla taattu riittävä liikkumisvapaus ja toimintamahdollisuuksia sellin ulkopuolella sekä muuten asianmukaiset olosuhteet. Syyttäjä on katsonut, että kyseisissä selleissä vietettyä aikaa voidaan pitää lyhyenä, satunnaisena ja vähämerkityksisenä, koska puoliavoimessa järjestelmässä sellien ovet ovat auki koko päivän ja vangit ovat selleissä käytännössä vain yöaikaan.

19. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä vähimmäisvaatimukset alittavissa vankeusolosuhteissa vietetyn ajan lyhyyttä, satunnaisuutta ja vähämerkityksisyyttä on arvioitu yksinomaan kyseisissä olosuhteissa vietetyn yhtäjaksoisen ajan perusteella. Vastaavalla tavalla unionin tuomioistuin on edellä kohdassa 12 kuvatussa ratkaisukäytännössään kiinnittänyt arvioinnissaan huomiota vangittuna pitämisen yhtäjaksoiseen keston. Vajaan kuukauden mittaisia ajanjaksoja ei ratkaisukäytännössä ole enää pidetty lyhyinä, satunnaisinä ja vähämerkityksisinä.

20. Ihmisoikeustuomioistuin on kohdasta 10 ilmenevin tavoin määritellyt kolme edellytystä, joiden kaikkien tulee täytyä, jotta oletettava siitä, että vangin käytettävissä olevan henkilökohtaisen tilan jääminen alle kolmen neliometrin merkitsee ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan loukkausta, voidaan kumota. Olettaman kumoaminen edellyttää näiden kriteerien mukaan samanaikaisesti yhtäältä säilytyksen keston lyhyyttä, satunnaisuutta ja vähämerkityksisyyttä ja toisaalta sitä, että vangilla on riittävä liikkumisvapaus sellin ulkopuolella. Tästä seuraa, että liian ahtaassa sellissä vietettävän ajanjakson keston ja merkittävyyden arviointiin ei vaikuta se, että vangilla on mahdollisuus viettää vuorokaudessa tietty aika muualla kuin sellissä. Tällainen mahdollisuus ei siis tee sellissä vietettävää aikaa lyhyeksi, satunnaiseksi ja vähämerkityksiseksi.

21. Näin ollen Korkein oikeus katsoo, että Romanian vankeinhoitoviranomaisten toimittaman selvityksen synnyttämää oletettamaa ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan ja perusoikeuskirjan 4 artiklan rikkomisesta ei ole tässä asiassa kumottu sillä perusteella, että A:n säilyttäminen ihmisoikeustuomioistuimen määrittelemät vähimmäisvaatimukset alittavissa tiloissa olisi lyhyttä, satunnaista ja vähämerkityksistä. Koska oletettaman kumoutuminen edellyttää kaikkien kumoamisen mahdollistavien perusteiden täyttymistä, ei asiassa ole aihetta enemmälti arvioida vankien liikkumisvapautta tai muita olosuhteita Brailan vankilassa.

22. Johtopäätöksensä Korkein oikeus katsoo, että asiassa on perusteltua syytä epäillä, että A:n luovuttaminen Romaniaan altistaisi hänet vaaralle ihmisarvoa loukkaavasta kohtelusta. Näin ollen luovuttamispyyntöä on kieltäydyttävä EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla.

Päätöslauselma

Käräjäoikeuden päätöksen lopputulosta ei muuteta.

A määrätään päästettäväksi heti vapaaksi.

Asian ovat ratkaisseet oikeusneuvokset Jukka Sippo, Ari Kantor, Tuomo Antila, Juha Mäkelä ja Eva Tammi-Salminen. Esittelijä Heikki Kempainen.